

Journal of Regional Planning and Winter 2024. Vol 13. Issue 52

ISSN (Print): 2251-6735 - ISSN (Online): 2423-7051
<https://jzpm.marvdasht.iau.ir/>

Research Paper

Explaining the Role of Aras Free Trade Zone in the Development of Medium and Small Cities

Javad Abedi Abash Ahmadlou: PhD student, Department of Geography, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Abbas Arghan*: Associate Professor, Department of Geography, Semnan Branch, Islamic Azad University, Semnan, Iran

Naser Eghbali: Associate Professor of Department of Geography, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

ARTICLE INFO

Received: 2022/11/29
Accepted: 2023/05/02
PP: 1-18

Use your device to scan and
read the article online

Keywords: Small and
medium cities
development Aras free
zone economic and social
development

Abstract

Free zones are gateways to world markets by taking advantage of the potentials and opportunities of the domestic economy in international trade. If the goal of the country's development is to develop the areas outside the big cities so that it includes all the rural areas in addition to the cities, one of the most important efforts is to pay attention to the small towns and somehow determine and evaluate their role in the development of the region. In this research, the role of Aras Free Trade Zone in the development of medium and small cities has been evaluated. The main purpose of the research is to investigate the role of the Aras Free Zone on the development of medium and small cities around. The collection of information was done in two ways: library and field. The statistical population studied are the residents of small and medium towns around the region. The reason for choosing this community is the impact of Aras Free Zone on the lives of these residents. 150 of these people were randomly selected; Also, Cochran's formula was used to estimate the sample size. Cronbach's alpha method was used to measure the reliability of the research. Factor analysis and Spearman's test were used for the analysis. According to the results obtained from the questionnaires and the analytical test, Aras Free Zone is an effective factor in the development of small and medium cities and has caused the economic and social development of these cities. Suggestions for further development of small and medium cities have been presented.

Citation: Abedi Abash Ahmadlou, J., Arghan, A., Eghbali, N (2024): **Explaining the role of Aras Free Trade Zone in the development of medium and small cities**, Journal of Regional Planning, Vol 13, No 52, PP:1-18.

DOI: 10.30495/JZPM.2023.31272.4180

DOR:

* **Corresponding author:** Abbas Arghan, **Email:** abbas.arghan@yahoo.com, **Tell:** +98 9121314487

Extended Abstract

Introduction

Free zones serve as gateways to global markets, capitalizing on the potentials and opportunities of the domestic economy in international trade. If the country's development goal encompasses the expansion beyond major urban centers to encompass all rural areas as well, it is imperative to prioritize attention to small cities and delineate their role in regional development. Over the past few decades, one of the pivotal economic policies pursued by the country's decision-makers and policymakers has been the establishment and implementation of commercial-industrial free zones. This policy has been driven by various objectives, including enhancing the competitiveness of the national economy, gradual integration into the global economy, regional development, alleviating deprivation, attracting both foreign and domestic capital, creating new employment opportunities, acquiring advanced technology, and augmenting exports. Presently, metropolitan areas in developing countries are witnessing robust growth, absorbing the majority of the country's resources, services, and capital. Nonetheless, they grapple with a myriad of urban challenges such as housing shortages, escalating unemployment rates, marginalization, transportation issues, and deficiencies in other urban services, compounded by environmental degradation. Conversely, other areas within these countries, such as medium-sized cities, small towns, and rural regions, have lagged behind in development, experiencing stagnation and impediments to progress. Global experiences underscore the importance of addressing the problems of major cities and achieving spatial population distribution balance and regional development, with a strong emphasis on supporting small cities. The establishment of commercial-industrial free zones lags behind in many countries' measures and development plans for underdeveloped areas. Each new economic endeavor carries significant potential for the host region's development. Successful economic activities generate added value and profitability, serving as incentives to attract further investment, thereby increasing job opportunities for local residents. Hence, it is crucial to prioritize attention to small cities and assess their role in regional development. This research evaluates the role of the Aras Free Trade Zone in fostering the development of medium and small cities. The primary objective is to examine the impact of the Aras Free Zone on the development of the surrounding medium and small cities, namely the central part, Jolfa city, Hadi Shahr, and Siehroud part.

Methodology

The research methodology follows a descriptive-analytical approach with practical objectives. Data collection involves documentary methods and field studies to explore the role of the Aras Free Trade Zone in the development of medium and small cities, utilizing interviews and questionnaires. Data analysis is based on existing data and survey results from residents of small and medium cities surrounding the region, chosen due to the impact of the Aras Free Zone on their lives. The statistical population consists of residents of small and medium cities in the vicinity, with 150 individuals randomly selected using Cochran's formula to estimate the sample size. Cronbach's alpha coefficient is utilized to ensure the reliability of the research, particularly useful for measuring the internal consistency of Likert-type scales. A pre-test with 10% of the sample population was conducted to validate the questionnaire, and Cronbach's alpha coefficient was calculated using SPSS software, confirming the questionnaire's validity with a coefficient exceeding 0.80. Data analysis employs the factor analysis model and Spearman correlation coefficient in SPSS software.

Results and Discussion

The establishment of successful free zones has the potential to attract capital from cities of any size and dimension, leading to optimal management practices, mitigating cultural, social, and service-related issues, fostering peace and comfort, implementing justice, and boosting morale through participation. However, small and medium cities encounter their own set of challenges. Without appropriate plans and strategies to address urban management issues at national, regional, and local levels, these problems persist. Neglecting the development of small cities and lower-tier urban areas while focusing solely on high-level plans and investments exacerbates disparities, leading to imbalanced population distribution nationally and regionally. This imbalance poses a significant challenge for governments, as achieving balanced spatial development is crucial for national economic and social progress. Urban centers,

characterized by their strength and prosperity, tend to repel labor and population, attracting more resources and opportunities, while peripheral areas, including small cities and rural regions, often struggle with poverty and underdevelopment. Addressing these disparities is essential for fostering sustainable and inclusive growth.

Conclusion

The results reveal that out of the 34 indices utilized in this study, 12 factors were identified, all possessing high eigenvalues, collectively explaining 68.7% of the variance. The first factor, with an eigenvalue of 3.911, elucidates 11.5% of the variance and exerts the most significant influence among the 12 factors, primarily within the economic domain. The second factor, comprising four indices, has an eigenvalue of 3.172, explaining 9.3% of the variance, ranking second. The third factor encompasses three loaded indices with an eigenvalue of 2.645, accounting for 7.8% of the variance. The fourth factor, composed of four indices, has an eigenvalue of 2.272 and explains 6.6% of the variance. Factors five through twelve have eigenvalues of 1.118, 0.971, 0.449, 0.223, 0.873, 0.394, 0.240, and 0.141, respectively, indicating lower variances. Based on the results, various components such as employment generation, income increase, economic development of small and medium regions, social development of small and medium regions, rapid provision of infrastructure, increase in domestic production and handicrafts, improvement in green spaces and tourist destinations, increased income from transport services, improved public services in surrounding areas, and rapid service delivery to small and medium regions around the Aras Free Trade Zone were identified. The findings demonstrate an increased dependency of small and surrounding areas on the Aras Free Zone. Furthermore, the correlation coefficient test employing Spearman's correlation coefficient between the development of the Aras Free Zone and the development of small and medium cities revealed a significant and positive relationship, indicating that an increase in one leads to a corresponding increase in the other. Therefore, the development of the Aras Free Zone has significantly contributed to the economic and social growth of small and medium cities, including the central district, Jolfa city, Hadi Shahr, and Siehroud part. Additionally, it has led to reduced migration from these cities to other areas, attributable to employment opportunities and economic growth and development in small and medium cities.

فصلنامه علمی برنامه‌ریزی منطقه‌ای

دوره ۱۳، شماره ۵۲، زمستان ۱۴۰۲
شاپا چاپی: ۶۷۳۵-۲۲۵۱ - شاپا الکترونیکی: ۷۰۵۱-۲۴۲۳
<https://jzpm.marvdasht.iau.ir/>

مقاله پژوهشی

تبیین نقش منطقه آزاد تجاری ارس در توسعه شهرهای میانی و کوچک

جواد عابدی آبش احمدلو: دانشجوی دکتری، گروه جغرافیا، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
عباس ارغان: دانشیار، گروه جغرافیا، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران
ناصر اقبالی: دانشیار گروه جغرافیا، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

اطلاعات مقاله	چکیده
تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۹/۰۸ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۲/۱۲ شماره صفحات: ۱۸-۱	مناطق آزاد دروازه‌های ورود به بازارهای جهانی با بهره‌گیری از پتانسیل‌ها و فرصت‌های اقتصادی داخلی در تجارت بین‌الملل است. اگر هدف از توسعه کشور، توسعه مناطق خارج از شهرهای بزرگ باشد به طوری که علاوه بر شهرها، تمام نواحی روستایی را در برگیرد، یکی از مهم‌ترین تلاش‌ها، عطف توجه به شهرهای کوچک و به نوعی تبیین و ارزیابی نقش آن‌ها در توسعه منطقه‌ای است. در این پژوهش نقش منطقه آزاد تجاری ارس در توسعه شهرهای میانی و کوچک ارزیابی شده است. هدف اصلی پژوهش بررسی نقش منطقه آزاد ارس بر توسعه شهرهای میانی و کوچک پیرامون می‌باشد. در این پژوهش منظور از شهرهای پیرامونی (بخش مرکزی، شهر جلفا و هادی شهر و بخش سیه رود) می‌باشد. تحقیق حاضر در زمره تحقیقات کاربردی و از نظر روش در چارچوب روش توصیفی-تحلیلی قرار می‌گیرد. جمع‌آوری اطلاعات به دو روش کتابخانه‌ای و میدانی بوده است. جامعه آماری مورد مطالعه ساکنین شهرهای کوچک و میانی پیرامون منطقه می‌باشند. که علت انتخاب این جامعه تاثیر منطقه آزاد ارس بر زندگی این ساکنین است. ۱۵۰ نفر از این افراد به صورت تصادفی انتخاب شده است؛ همچنین برای برآورد حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شده است. برای سنجش پایایی تحقیق از روش آلفای کرونباخ استفاده می‌گردد. جهت تحلیل یافته از آزمون تحلیل عاملی و آزمون اسپیرمن استفاده شده است. با توجه به نتایج به دست آمده از پرسشنامه‌ها و آزمون تحلیلی انجام شده، منطقه آزاد ارس عاملی تاثیرگذار در توسعه شهرهای کوچک و میانی می‌باشد و موجب توسعه اقتصادی و اجتماعی این شهرها شده است. پیشنهاداتی جهت توسعه بیشتر شهرهای کوچک و میانی ارائه شده است، از جمله این پیشنهادات: توسعه شگری روستایی در روستاهای نمونه منطقه؛ توسعه و تجهیز پارک کوهستان و پارک جنگلی در شهر جلفا به امکانات ورزشی و سرگرمی متنوع و شهرسازی برای تمام سنین؛ تشکیل کمیسیون برنامه‌ریزی فضایی-منطقه‌ای و تدوین برنامه‌های اجرایی توسعه همه جانبه درون منطقه ای با تعریف جایگاه نقش شهرهای کوچک و میانی می‌باشد.
از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید	
واژه‌های کلیدی: منطقه آزاد، شهرهای کوچک و میانی، توسعه، منطقه آزاد ارس، توسعه اقتصادی و اجتماعی.	

استناد: عابدی آبش احمدلو، جواد؛ ارغان، عباس؛ اقبالی، ناصر (۱۴۰۲): تبیین نقش منطقه آزاد تجاری ارس در توسعه شهرهای میانی و کوچک. فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۱۳، شماره ۵۲، مردودشت: صص ۱-۱۸.

DOI: 10.30495/JZPM.2023.31272.4180
DOR:

مقدمه

در حقیقت مناطق آزاد دروازه‌های ورود به بازارهای جهانی با بهره‌گیری از پتانسیل‌ها و فرصت‌های اقتصاد داخلی در تجارت بین‌الملل است. در یکی از سیاست‌های اقتصادی که در چند دهه اخیر با در نظر داشتن اهداف گوناگونی نظیر افزایش رقابت‌پذیری اقتصادی ملی، اتصال تدریجی با اقتصاد جهانی، توسعه منطقه‌ای، رفع محرومیت‌ها، جذب سرمایه‌های خارجی و داخلی، ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، دستیابی به فناوری پیشرفته و افزایش صادرات، مورد توجه تصمیم‌گیران و سیاست‌گذاران کلان کشور قرار داشته، تأسیس و راه‌اندازی مناطق آزاد تجاری-صنعتی بوده است. امروزه شهرهای بزرگ نواحی متروپلیتن در کشورهای در حال توسعه به شدت در حال رشد هستند. این نواحی تمامی امکانات، خدمات و سرمایه‌های کشور را در خود بلعیده، ولی با این وجود با انواع مشکلات و معضلات شهری از جمله: کمبودمسکن، بالا رفتن میزان بیکاری، مسأله حاشیه نشینی، مشکل حمل و نقل و نارسایی در عرضه سایر خدمات شهری، همچنین تخریب محیط زیست دست و پنجه نرم می‌کنند. از طرف دیگر سایر نقاط در این کشورها اعم از شهرهای میانی، کوچک و نقاط روستایی از توسعه عقب مانده‌اند و دچار رکود و توقف در سیر پیشرفت خود شده‌اند. تجربیات جهانی بیانگر این واقعیت است که حل مسائل و مشکلات شهرهای بزرگ، تحقق اهداف سیاست تعادل در توزیع فضایی جمعیت و توسعه مناطق در گروحمایت جدی از شهرهای کوچک است (Maleki, 2014: 30). اگر هدف از توسعه کشور، توسعه مناطق خارج از شهرهای بزرگ باشد به طوری که علاوه بر شهرها، تمام نواحی روستایی را در برگیرد، یکی از مهم‌ترین تلاش‌ها، عطف توجه به شهرهای کوچک و به نوعی تعیین و ارزیابی نقش آن‌ها در توسعه منطقه‌ای است. زیرا کانون‌های کوچک شهری اولین هسته‌های شهری و به عنوان حلقه اتصال نواحی روستایی با شهرهای بزرگ‌تر قلمداد گردیده و هرگونه تحرک و فعالیتی در این کانون‌ها، در مرحله نخست و بی‌واسطه حوزه‌های روستایی را تحت تأثیر قرار می‌دهند (Ghasemi, 2012: 2). طرح ایجاد مناطق آزاد تجاری-صنعتی از اقدامات و طرح‌های توسعه بسیاری از کشورها در خصوص مناطق عقب مانده است که از اواخر قرن ۱۹ در دستور کار دولت‌ها قرار داشت. در ایران طرح توسعه مناطق آزاد تجاری-صنعتی قبل از انقلاب از سال ۱۳۳۰ با عنوان منطقه آزاد کیش شروع شد. بعد از انقلاب اسلامی ایران، به ویژه پس از جنگ تحمیلی عراق علیه ایران بدون اینکه مطالعه جدی در خصوص پیامدهای توسعه‌ای این طرح‌ها صورت گیرد، دولت به گسترش مناطق آزاد موجود و ایجاد چندین منطقه دیگر از جمله ارس، اروندرود، انزلی و ماکو اقدام کرد (Shakuri, 2018: 50). مناطق آزاد تجاری نقش بسیار مهمی در توسعه اقتصادی کشورها در جهان دارند. هر فعالیت اقتصادی جدید تأثیر بسیار زیادی بر توسعه میزبان خواهد داشت. فعالیت اقتصادی موفق منجر به ایجاد ارزش افزوده و سودآوری مشوق و انگیزه‌ای برای جذب سرمایه‌گذاران بیشتر در منطقه به معنی افزایش فرصت‌های شغلی است که توسط مردم محلی پر می‌شود. با ایجاد فرصت‌های شغلی جدید سطح رفاه در منطقه ارتقا خواهد یافت (HazratiSomeh, 2020: 113). توزیع فضایی نامتعادل جمعیت، مهاجرت‌های بی‌رویه به سمت کلانشهرها و عدم تعادل در توزیع امکانات و فرصت‌های اقتصادی در سطح مناطق منجر به تمرکز روی ایده شهرهای میانی به عنوان یکی از رویکردهای موثر برنامه‌ریزی منطقه‌ای شده است. شهرهایی که می‌توانند در نظام شهری با توانایی جذب جمعیت و فعالیت از تمرکز جلوگیری نمایند و به تعادل در سطح منطقه کمک نمایند. با توجه به اهمیت موضوع شهرهای میانی و کوچک و عدم توجه به این موضوع در تحقیقات و برنامه‌ریزی‌های شهری در این پژوهش نقش منطقه آزاد تجاری ارس در توسعه شهرهای میانی و کوچک ارزیابی شده است. به نظر می‌رسد، مهم‌ترین مسائل و مشکلات عدم نتیجه‌گیری مطلوب از برنامه‌های توسعه منطقه آزاد ارس عبارتند از: عدم مطالعه دقیق در ایجاد زیرساخت‌ها و تأسیسات، کمبود زیرساخت‌ها، کمبود امکانات اقامتی و تفریحی، عدم مدیریت صحیح و یکپارچه و ... هدف اصلی پژوهش بررسی نقش منطقه آزاد ارس بر توسعه شهرهای میانی و کوچک پیرامون (بخش مرکزی، شهر جلفا و هادیشهر و بخش سیه رود) می‌باشد، که هر یک از این بخش‌ها دارای روستاها و دهستان‌هایی می‌باشند که از منطقه آزاد ارس تأثیر پذیرفته‌اند. متغیرهای موثر بر تحقیق عبارتند از: متغیرهای اقتصادی، زیرساختی، کالبدی، اجتماعی، فرهنگی. در روند پژوهش به این پرسش‌ها پاسخ داده خواهد شد:

- منطقه آزاد ارس در توسعه شهرهای کوچک و میانی پیرامون چه تأثیری داشته است؟

- روابط دو سویه منطقه آزاد ارس و شهرهای پیرامونی چگونه است؟

فرضیه‌های پژوهش

- به نظر می‌رسد بین توسعه منطقه آزاد ارس و توسعه شهرهای پیرامون رابطه معنی داری وجود دارد.

- به نظر می‌رسد با توسعه منطقه آزاد ارس شهرهای پیرامونی نیز توسعه یافته‌اند.

پیشینه تحقیق و مبانی نظری

منطقه آزاد تجاری، محدوده معینی از قلمرو یک کشور است که خارج از محدوده قانونی، اداری و فیزیکی تأسیسات گمرکی و معمولاً در محدوده یک بندر قرار دارد و در آن تجارت آزاد با سایر نقاط جهان مجاز شناخته می‌شود. این مناطق جهت‌گیری صادراتی دارند و ورود و

خروج کالا و سرمایه و جابجایی نیروی کار متخصص در آنها به سهولت صورت می‌گیرد. این مناطق با بهره‌گیری از تسهیلات و مشوق‌هایی نظیر حذف تعرفه‌های گمرکی و سود بازرگانی، حذف مالیات برای تولیدکنندگان، حذف تشریفات زائد ارزی، رفع محدودیت‌های صادراتی و ایجاد تسهیلات در ورود و خروج اتباع خارجی، با جذب سرمایه‌گذاری خارجی و جذب فناوری مدرن به توسعه سرزمین اصلی کمک می‌کنند. شایان ذکر است مناطق آزاد بر حسب نوع فعالیت، به گونه‌های مختلفی تقسیم می‌شوند که هر یک کارکرد خاص خود را دارند و از آن جمله می‌توان به منطقه آزاد تجاری، منطقه آزاد صنعتی، منطقه آزاد تجاری-صنعتی، منطقه آزاد گمرکی، منطقه آزاد گردشگری، منطقه آزاد شرکت‌ها، منطقه پردازش صادرات، منطقه ممتاز صادراتی و منطقه ویژه اقتصادی، اشاره کرد (Moavenat Pazhoeshhaye Eghtesadi, 2016:16). بنا بر تعریف یونیدو (سازمان توسعه صنعتی ملل متحد) مناطق آزاد وسیله‌ای برای تشویق توسعه صنعتی با هدف صدور کالای صنعتی می‌باشند. در برداشتی جدیدتر از مناطق آزاد، منطقه آزاد به ناحیه ویژه‌ای در خارج از مرز گمرکی گفته می‌شود که تولیداتش جهت‌گیری صادراتی دارند و فلسفه این تعریف مرتبط با تغییر استراتژی واردات به استراتژی توسعه صادرات، از سوی سایر کشورها می‌باشد (Ghanbarpur, 2021:10). منطقه آزاد تجاری-صنعتی ارس در ابتدای تأسیس با مساحت ۹۷ کیلومتر مربع و با مرکزیت شهرستان جلفا در استان آذربایجان شرقی، در حاشیه جنوبی رود ارس و همسایگی کشورهای آذربایجان و ارمنستان و جمهوری خودمختار نخجوان آغاز به کار کرد. این منطقه با تبریز، ۱۳۷ کیلومتر و با تهران، ۷۶۱ کیلومتر فاصله دارد. مجوز تأسیس سازمان منطقه آزاد ارس در شهریورماه ۱۳۸۲ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و این سازمان فعالیت خود را در اواخر شهریورماه ۱۳۸۲ آغاز کرد.

مهمترین اهداف تأسیس منطقه آزاد تجاری-صنعتی ارس عبارتند از:

- تسریع در انجام امور زیربنایی، عمران و آبادانی و رشد و توسعه اقتصادی،
- سرمایه‌گذاری و افزایش درآمد عمومی ایجاد اشتغال سالم و مولد، تنظیم بازار کار و کالا،
- حضور فعال در بازارهای جهانی و منطقه‌ای، -تولید و صادرات کالاهای صنعتی و تبدیلی،
- ارائه خدمات عمومی. به منظور دستیابی به اهداف مورد نظر، راهبردهای توسعه صنعتی منطقه آزاد ارس، به شرح زیر ترسیم شده‌اند:
- برنامه‌ریزی و افزایش تعامل با بازارهای هدف در قفقاز، ترکیه و عراق با توجه به اشتراکات تاریخی و فرهنگی،
- توسعه سرمایه‌گذاری‌های صنعتی از طریق پوشش ریسک سرمایه‌گذاری خارجی در کشور توسط دولت،
- توسعه صنعتی از طریق توسعه بازار در کشورهای هدف با استفاده از تضمین‌های دولتی،
- تعامل و ایجاد هماهنگی اجرایی و تشکیلاتی با دستگاه‌های متولی حفظ محیط زیست برای توسعه کالبدی لازم برای تحولات صنعتی،
- فراهم آوردن امکانات و تسهیلات بانکی و بیمه‌ای به منظور ایجاد خوشه‌های صنعتی در سطح منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای با ایجاد نهادهای مالی در منطق به کشورهای همسایه برتری کسب شود (Moavenat Pazhoeshhaye Eghtesadi, 2016:51).

به طور کلی، تعریف دقیقی که مورد اجماع تمامی محققان و دولت‌ها، جهت تشخیص و تعیین آستانه‌های حداقل و حداکثر جمعیتی برای شهرهای متوسط و کوچک باشد، وجود ندارد و معمولاً تعیین آنها به کار گرفته می‌شود. «هاردوی و ساترتوایت، شهرهای کوچک و متوسط را به ترتیب با جمعیت بین ۵ تا ۲۰ هزار نفر و بیشتر از ۲۰ هزار نفر، تعریف کرده‌اند». در سمینار نقش شهرهای کوچک و میانی در توسعه ملی «که در مرکز توسعه منطقه‌ای ملل متحد، در ژاپن، در سال ۱۹۸۲ برگزار شد، شهرهای با جمعیت بین ۲۰ تا ۱۰۰ هزار نفر را شهرهای کوچک و میانی، قلمداد کرده‌اند. در مطالعات طرح پایه آمایش سرزمین (مرحله اول؛ ۱۳۶۴) شهرهای کوچک را با جمعیت کمتر از ۵۰ هزار نفر و شهرهای متوسط را با جمعیتی بین ۵۰ تا ۲۵۰ هزار نفر تعیین کرده‌اند (Ziari, 2013:42). توسعه به معنای کامل آن نه تنها شامل بالا بردن سطح زندگی اقتصادی و نجات از فقر و درماندگی و بی‌سوادی است، بلکه در برگیرنده نهادها و بنیان‌های فکری روابط اجتماعی، گروهی و طبقاتی تعلیم و تربیت تولید دانش، ابداعات تکنولوژی، حساسیت‌های اجتماعی، منطق علمی و مهارت‌های هنری و ظرافت‌های ادبی و نظام قضاوت در حدی است که می‌تواند در سطح جهانی برای خود باز کند. واژه توسعه به عنوان سازه‌ای چند بعدی در جامعه‌شناسی از خیل عظیمی از محرک‌ها عوامل تاثیر می‌پذیرد؛ که در این میان، مناطق آزادیکی از عوامل محرکه توسعه است. هرچند در بطن آن در ابتدا موضوعات بازرگانی به ذهن متبادر می‌گردد. منتها باید توجه داشت که مناطق آزاد به صورت یک سر منشأ، تاثیرات اجتماعی و فرهنگی در خور توجهی از خود بر جای می‌گذارند و صرفاً در حیطه اقتصادی و بازرگانی منحصر نیستند (HazratiSomeh, 2020:116). این موضوع که آیا مهاجران به سمت شهرهای کوچک و متوسط یا به طرف شهرهای بزرگ حرکت می‌کنند، بستگی به این دارد که فرصت‌های محلی درآمد زایی (رسمی و غیر رسمی) موجود است یا خیر، و همچنین به عواملی بستگی دارد که مهاجران، یک مکان را برای مهاجرت خود انتخاب می‌کنند. خانوارهای کم درآمد روستایی که در ایی‌های کشاورزی خودشان را از دست داده‌اند و هیچگونه دسترسی به فعالیتهای درآمد زایی جایگزین ندارند و با وجود اینکه حق انتخاب گزینه‌های محدودی را دارند، لیکن به سمت شهرها حرکت می‌کنند. در اغلب موارد ساکنان روستاها ترجیح می‌دهند در روستاهای زادگاه خودشان زندگی کنند و از فرصت‌های فراهم شده

بوسيله شهرهای محلی که تحرک آنها را افزایش می‌دهد، متنفع شوند. ظرفیت شهرهای کوچک و میانی برای درگیر شدن در توسعه متوازن منطقه‌ای بیشتر تحت تأثیر ویژگی‌های درونی منطقه (مانند منابع طبیعی، تراکم جمعیتی و زیرساخت‌ها) الگوهای مالکیت زمین و تغییرات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در سطوح محلی، ملی و بین‌المللی است. در سطح بین‌الملل نقش مثبت شهرهای کوچک و میانی توسط چنین عواملی پشتیبانی می‌شود: یکی دسترسی تولیدکنندگان کوچک و متوسط به بازارهای بین‌المللی؛ و دیگری سرمایه‌گذاری خارجی که از تولیدات محلی پشتیبانی می‌کند. در سطح ملی، عوامل مهم عبارتند از توزیع نه چندان نابرابر زمین؛ راهبردهای رشد متوازن منطقه‌ای، شامل تدارکات رضایت بخش زیرساخت‌ها، تسهیلات اعتباری و خدمات آموزشی و مشاوره‌ای برای تولیدکنندگان کوچک و متوسط و تدارک خدمات منطبق بر نیازهای محلی برای شهرهای کوچک و میانی (Syfi, 2013:34). در نظام منطقه‌ای امروزه شهرهای بزرگ و نواحی متروپلیتن در کشورهای در حال توسعه، به شدت در حال رشد هستند. این نواحی، تمامی امکانات، خدمات و سرمایه‌های کشور را در خود بلعیده‌اند؛ با این وجود، با انواع مشکلات و معضلات شهری از جمله: کمبود مسکن، بالا رفتن میزان بیکاری، حاشیه نشینی، حمل و نقل و نارسایی در عرضه‌ی سایر خدمات شهری؛ همچنین تخریب محیط زیست، دست و پنجه نرم می‌کنند؛ از طرف دیگر، سایر نقاط در این کشورها اعم از شهرهای میانی، شهرهای کوچک و نقاط روستایی، از توسعه، عقب مانده‌اند و دچار رکود و توقف، در سیر پیشرفت خود شده‌اند. از آنجا که راهکارهای اقتصادی، قادر به رفع این مشکلات نیستند؛ عده‌ای از محققان و تحلیل‌گران مسائل شهری، توجه خود را به توسعه‌ی شهرهای کوچک و میانی به عنوان یک راه حل اساسی برای مقابله با عدم تعادل و توازن ناشی از رشد نخست شهرها معطوف کرده‌اند تا بدین وسیله بتوانند رشد و توسعه را به سایر مناطق کشور تزریق نمایند. (Ziari, 2014:43).

در هر پژوهشی یکی از مهم‌ترین فرایندهای انجام پژوهش، بررسی مطالعات پیشین در زمینه مورد نظر می‌باشد. بررسی این پژوهش‌ها، به درک بهتر، و وضوح موضوع مورد نظر و نتیجه‌گیری درست و استفاده از تجربیات دیگران منجر می‌شود. در رابطه با موضوع مناطق آزاد و شهرهای کوچک و میانی به صورت جداگانه تحقیقات متنوعی صورت گرفته که در جدول زیر به برخی از این تحقیقات داخلی و خارجی اشاره شده است:

جدول ۱- تعدادی از پژوهش‌های انجام شده در زمینه نقش منطقه آزاد تجاری ارس در توسعه شهرهای میانی و کوچک

ردیف	نویسنده و سال	عنوان	نتایج پژوهش
۱	Esfandiari et al (۲۰۰۸)	ارزیابی عملکرد مناطق آزاد تجاری ایران و تأثیر آن در توسعه اقتصادی این مناطق	نتایج این پژوهش نشان داد، بخش عمده‌ای از هزینه ایجاد زیرساخت‌ها و تأسیسات زیربنایی به منطقه آزاد کیش اختصاص یافته و این منطقه در جذب درآمد ارزی ناشی از توریسم خارجی و جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی نسبت به سایر مناطق پیشرو بوده است. منطقه آزاد قشم در جذب ۹۹/۹۹ درصد درآمد ارزی ناشی از صادرات کالا در مناطق آزاد ایران فعالیت عمده‌ای داشته است.
۲	Ghalibaf & karami (۲۰۱۱)	توسعه منطقه‌ای در نواحی مرزی شمال غربی ایران (نمونه موردی منطقه آزاد ارس)	آنها ضمن اشاره به قابلیت‌ها و توانایی‌های توسعه‌ای منطقه ارس (مانند همسایگی با کشورهای متعدد)، به ضرورت ایجاد برنامه جامع منطقه‌ای جهت تحقق یافتن امر توسعه تأکید کردند.
۳	Siafzade et al (۲۰۱۳)	تأثیر آزادسازی تجاری-صنعتی ارس و عوامل تأثیرگذار در رشد اقتصادی منطقه	نتایج نشان می‌دهد: ایجاد مراکز تجاری خصوصی و کارخانجات تولیدی و تخصیص هزینه برای احداث امور زیربنایی، اشتغال نیروهای منطقه و برخورداری از قوانین. مقررات ساده و باثبات و فاقد جنبه‌های دست و پاگیر و نیز وجود قوانین و مقررات بدون ابهام در مورد حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی نقش قابل توجهی در سرمایه‌گذاری خارجی و کسب درآمد ارزی و اقتصاد منطقه دارد.
۴	Ziari et al (۲۰۱۴)	تحلیل و ارزیابی مشکلات مدیریتی شهرهای کوچک و میانی (نمونه‌ی موردی: شهر ایلام)	نتایج تحقیق نشان می‌دهد که شهرهای کوچک و میانی؛ خاصه شهر ایلام، با وجود مشکلات خاصی که با آن مواجه هستند؛ به افراد با تجربه و متخصص جهت امر مدیریت و انجام وظایف تخصصی نیازمندند. علاوه بر این، در این زمینه، حمایت و تقویت بنیه‌ی مالی از سوی دولت، به منظور ارائه‌ی راهکارهای پایدار، ضروری است.
۵	Aliakbari et al (۲۰۱۶)	تحلیل نقش و جایگاه شهرهای کوچک در توازن و توسعه منطقه‌ای (مورد مطالعه: غرب کلان منطقه زاگرس)	نتایج نشان می‌دهد، توزیع ظرفیت‌های جمعیتی و فرصت‌های اشتغال بین طبقات شهری، نامتعادل و درجهت خلاف توازن منطقه‌ای در جریان است. معدود شهرهای بزرگ و میانی (۹ درصد شهرها)، ۶۸ درصد جمعیت و شبکه شهرهای کوچک و روستا- شهرها که ۹۱ درصد نقاط شهری را تشکیل می‌دهند. تنها ۳۲ درصد جمعیت شهرنشینی را در خود اسکان داده‌اند. ساختار فضایی اشتغال شهری نیز با عدم تعادل مواجه است. در نتیجه، نظام شهرنشینی منطقه حداکثر تمرکز جمعیت و فعالیت، زیرساخت‌ها و انواع ظرفیت‌های اشتغال با تسلط بخش خدمات و

صنعت در شهرهای بزرگ و میانی و در مقابل، حداکثر پراکندگی در بخش اعظم منطقه و شهرهای کوچک آن روبه روست.			
منطقه ویژه اقتصادی سلفچگان و در کل مناطق پردازش صادرات یکی از اهداف برنامه‌ریزی های منطقه‌ای ملی است که به منظور افزایش و توسعه صادرات، ایجاد اشتغال، جذب سرمایه گذاری داخل، انتقال فناوری، افزایش درآمد عمومی و دیگر موارد انجام می‌پذیرند. اجرای چنین برنامه‌هایی و ایجاد چنین مناطقی، همواره مستلزم پیامدهایی در بعد اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی نیز هست.	تأثیر مناطق ویژه اقتصادی بر رفاه و توسعه اجتماعی مناطق شهری و روستایی (مطالعه موردی: منطقه ویژه اقتصادی سلفچگان)	Latifi et al(۲۰۱۶)	۶
نتایج تحقیق نشان می‌دهد هر چند منطقه آزاد ارس نیز مانند سایر مناطق آزاد ایران نتوانسته در کل به آن اهداف خود نایل آید، ولی از دیدگاه ساکنان محلی تأثیرات آن در حوزه‌های مختلف رفاهی یکسان نبوده است. برای مثال در زمینه‌های بهداشت و درمان، آموزش، وضعیت اشتغال تأثیرات مثبت جزئی داشته است، در زمینه‌هایی مانند وضعیت تأمین اجتماعی و نیاز به سازمان های حمایتی و غیره تقریباً تأثیرات خنثی بوده است.	بررسی تأثیر ایجاد منطقه آزاد ارس بر رفاه اجتماعی جامع ^۱ محلی از منظر ساکنان	Shakuri et al(۲۰۱۸)	۷
نتایج به دست آمده، حاکی از آن است که بر اساس شاخص‌های صادرات، واردات، سرمایه گذاری داخلی و خارجی، ترانزیت، شرکت‌ها و مؤسسات ثبت شده، منطقه آزاد ماکو با شاخص شباهت ۰/۹۱۹، بالاترین رتبه را به خود اختصاص داده است و بعد از آن مناطق آزاد اروند، کیش، انزلی، ارس، قشم و چابهار قرار گرفته‌اند. از این رو می‌توان با تقویت شاخص‌هایی چون افزایش سرمایه‌گذاری خارجی و داخلی، صادرات و راه یافتن به بازار جهانی و منطقه‌ای به توسعه اقتصادی این مناطق کمک کرد.	ارزیابی و اولویت‌بندی مناطق آزاد کشور و تأثیر آن در توسعه اقتصادی این مناطق	Dehmarde Ghaleno et al (۲۰۱۹)	۸
رشد و توسعه شهرهای کوچک آفریقا به یکپارچگی فعالیت‌های غیر زراعی و ایفای نقش واسط اقتصاد آنها، اقتصاد روستاهای پیرامون و اقتصاد ملی آنها وابسته می‌باشد.	رشد و توسعه شهرهای کوچک آفریقا	Pederson(۱۹۷۵)	۹
نتایج نشان می‌دهد که، توسعه و تقویت شهرهای کوچک، منجر به ایجاد اشتغال، تمرکززدایی و کاهش نابرابری‌های ناحیه‌ای شده است.	شهرهای کوچک آمریکای جنوبی	Kamandá(۲۰۰۹)	۱۰
بررسی‌ها نشان می‌دهد، فرصت توسعه کشور بستگی به وضعیت شهرهای کوچک دارد. وی توسعه یافتگی شهرهای کوچک را منوط به اقتصاد گردشگری، تفریح و استراحتگاه، زیرساخت های فنی توسعه یافته (عمدتاً مسکن، بهداشت، آموزش، نقش فرهنگی، مجاورت با شهرهای بزرگ، فعالیت های اقتصادی و سیاست های حمایتی عام المنفعه دولت با تغییرات فضایی و تغییر در بازار محلی دانسته است.	بررسی موانع و عوامل رشد شهرهای کوچک لهستان	Qats soltii(2011)	۱۱
هدف این تحقیق بررسی سیاست مناطق ویژه اقتصادی و نقش آن در فرایند توسعه به عنوان اینکه این مناطق مسئول ایجاد اشتغال از طریق توسعه صنعتی همراه با دیگر اهداف احیای صنایع جانبی، حل مشکلات مسکن، سرعت بخشیدن به رشد اقتصادی، توسعه زیربنایی و غیره پرداخته‌اند.	برنامه‌ریزی برای مناطق ویژه اقتصادی: یک چشم انداز منطقه‌ای	Dodas & Vahibva(2011)	۱۲
نویسنده به ارایه یک پس زمینه از منطقه آزاد شانگهای و برخی بازتاب‌ها بر روی آن پرداخته و دریافته است، که اجرای منطقه آزاد تجاری شانگهای نه تنها تجارت را تحریک می‌کند بلکه افزایش فرصت‌های حمل و نقل و امور مالی را برای شهرامغان آورده است.	خط مشی‌ها و سیاست های پشت برنامه منطقه آزاد تجاری شانگهای	Zheng van(2014)	۱۳

با توجه به بررسی‌های انجام شده در موضوع توسعه مناطق آزاد و شهرهای کوچک و میانی، از تحقیقاتی که در بالا به آنان اشاره شد، استفاده شده است. در این پژوهش توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، کالبدی منطقه آزاد ارس بررسی شده است. در پژوهش‌هایی که در پیشینه آمده نیز به هریک از این جنبه‌ها به صورت جداگانه در پژوهش‌ها اشاره شده است. موضوع توجه به توسعه شهرهای کوچک و میانی مسئله ای است که نمی‌توان از اهمیت آن چشم پوشی کرد، و جهت برنامه‌ریزی شهرهای بزرگ ابتدا باید برای شهرهای کوچک و میانی برنامه ریزی صحیحی انجام شود. در این بخش، تحقیقاتی در زمینه توسعه شهرهای کوچک و میانی کشورهای مختلف بررسی شده است.

مواد و روش تحقیق

¹ pederson

² kamanda

روش انجام پژوهش به شیوه توصیفی-تحلیلی بوده و از لحاظ هدف دارای ماهیت کاربردی می‌باشد. گردآوری داده‌ها، به شیوه‌های اسنادی و مطالعات میدانی جهت بررسی و تبیین نقش منطقه آزاد تجاری ارس در توسعه شهرهای میانی و کوچک، با بهره‌گیری از مصاحبه و پرسشنامه انجام گرفته است. تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز براساس داده‌های موجود و نتایج نظر سنجی ساکنین شهرهای کوچک و میانی پیرامون منطقه می‌باشند. که علت انتخاب این جامعه تاثیر منطقه آزاد ارس بر زندگی این ساکنین است. جامعه آماری مورد مطالعه ساکنین شهرهای کوچک و میانی پیرامون منطقه می‌باشند. که علت انتخاب این جامعه تاثیر منطقه آزاد ارس بر زندگی این ساکنین است. ۱۵۰ نفر از این افراد به صورت تصادفی انتخاب شده است؛ همچنین حجم نمونه برای برآورد حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شده است. برای پائینی این تحقیق از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. اصولاً این روش برای محاسبه انسجام درونی ابزار اندازه‌گیری یا مقیاس‌ها بکار می‌رود. زمانیکه مقیاسی از نوع لیکرت وجود داشته باشد و محقق بخواهد از طریق گویه‌های مختلف یک مفهوم پیچیده را اندازه‌گیری کند برای سنجش انسجام درونی مقیاس می‌تواند از آماره‌ی آلفای کرونباخ استفاده کند. برای تعیین پایایی تحقیق پرسشنامه تحقیق توسط ۱۰ درصد از نمونه‌ها به عنوان پیش‌آزمون پر و تکمیل گردید و پس از استخراج داده‌ها از آزمون اولیه، ضریب آلفای کرونباخ به وسیله نرم افزار spss محاسبه گردید و چون ضریب به دست آمده بالای ۸۰ صدم بود، بدین وسیله میزان اعتبار قابل قبول و پرسشنامه تأیید گردید. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های استخراج شده از پرسشنامه تحقیق از مدل تحلیل عاملی و ضریب همبستگی اسپیرمن در نرم‌افزار SPSS استفاده گردیده است.

محدوده مورد مطالعه

براساس تحقیقات کتابخانه‌ای و مطالعات انجام شده، منطقه آزاد ارس با مرکزیت جلفا و فاصله ۱۳۷ کیلومتری از تبریز و ۷۶۱ کیلومتری از تهران در شمال غرب کشور و در حاشیه رود ارس به طول ۱۲۸ کیلومتر، با وسعتی معادل ۵۱۰۰۰ هکتار واقع شده است. براساس مصوبه هیئت وزیران در سال ۱۳۸۴، محدوده منطقه آزاد ارس شامل ۹۷۰۰ هکتار از اراضی منطقه می‌شد که در سال ۱۳۸۷ و با مصوبه دیگری، محدوده این منطقه به ۵۱ هزار هکتار، شامل بخش‌هایی از دو شهرستان جلفا و کلیبر افزایش یافت. این منطقه آزاد، دارای پتانسیل‌های قوی برای توسعه می‌باشد. منطقه‌های ارزشمند اکولوژیکی حفاظت شده، منابع غنی آب، اقلیم مناسب، ذخیره گاه‌های جنگلی بین‌المللی، محیط زیست مناسب، قابلیت‌های توسعه گردشگری در زمینه‌های تاریخی، فرهنگی، طبیعی، ورزشی، مذهبی و تحصیلی، از پستوانه‌ها و پتانسیل‌های این منطقه می‌باشند (Ghanbarpur, 2021:13). در زیر نقشه نقشه پراکندگی روستاها و شهرهای شهرستان جلفا و نقشه سطوح برخورداری بخش‌های شهرستان جلفا به لحاظ شاخص‌های توسعه جهت توضیح و ترسیم بیشتر موضوع ارائه شده است. در این پژوهش شهرهای بخش مرکزی جلفا، شهر جلفا و هادیشهر و بخش سیه رود به عنوان شهرهای پیرامونی مورد مطالعه می‌باشند، که در نقشه شماره ۱ پراکندگی این مناطق ارائه شده است.

شکل شماره ۱: نقشه پراکندگی روستاها و شهرهای شهرستان جلفا، منبع: نویسنده ۱۴۰۰

شکل شماره ۲: نقشه سطوح برخورداری بخش‌های شهرستان جلفا به لحاظ شاخص‌های توسعه، منبع: نویسنده ۱۴۰۰

بحث و یافته‌های تحقیق

تحلیل عاملی نامی عمومی است برای برخی روش‌های آماری چند متغیره که هدف اصلی آن خلاصه کردن داده‌ها می‌باشد. این روش به بررسی همبستگی درونی تعداد زیادی از متغیرها می‌پردازد و در نهایت آن‌ها را در قالب عامل‌های کلی محدود دسته‌بندی و تبیین می‌کند. این روش به بررسی همبستگی درونی تعداد زیادی از متغیرها می‌پردازد و در نهایت آن‌ها را در قالب عامل‌های عمومی محدودی دسته‌بندی کرده و تبیین می‌کند. در پرسشنامه استفاده شده ۳۴ عامل به عنوان تأثیرات منطقه آزاد ارس بر توسعه مناطق کوچک و میانی معرفی شدند. از آنجایی که برای معنادار بودن یک مدل عاملی لازم است متغیرها همبسته باشند، برای اطمینان از اینکه ماتریس همبستگی‌هایی که پایه‌ی تحلیل عاملی قرار می‌گیرد در جامعه برابر با صفر نیست بایستی از آزمون باتلت استفاده نمود. در انجام این تحلیل باید این اطمینان به وجود بیاید که آیا می‌توان از داده‌های موجود برای تحلیل استفاده کرد یا نه؛ به این منظور از شاخص KMO و آزمون باتلت استفاده می‌شود. برای تحلیل داده‌ها از روش برای جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، کالبدی، زیربنایی... از روش کتابخانه‌ای و از منابع آماری معتبر مانند سرشماری و آمارنامه‌های استان و منابع دیگر استفاده شده است. در زمینه منابع محلی از طریق عملیات میدانی مانند: پرسش‌گری و مشاهده مستقیم بهره گرفته و از شهر در مقطع قبل و بعد از منطقه آزاد شدن پرسشنامه تهیه شده است.

جدول ۲- آزمون باتلت

ضریب KMO		
ضریب آزمون باتلت	ضریب آزمون باتلت	۱۸۲۹,۹۹۳
	درجه آزادی	۵۶۱
	سطح معناداری	۰۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج این آزمون نشان می‌دهد که داده‌ها در سطحی قابل قبول برای تحلیل عاملی قرار دارند. مقدار آزمون باتلت برابر ۸۷۶ و مقدار آزمون باتلت ۱۸۲۹/۹۹۳ به دست آمده است.

تبیین شاخص‌های موثر بر نقش منطقه آزاد ارس در توسعه شهرهای کوچک و میانی پیرامونی با استفاده از تکنیک

تحلیل عاملی: روش مزبور شامل مراحل، تشکیل ماتریس داده‌ها، محاسبه ماتریس همبستگی، استخراج عاملها، دوران عاملها و نامگذاری عاملها می‌باشد. تشکیل ماتریس داده‌های خام (۳۴ شاخص در ستون)؛ ۲. تشکیل ماتریس ضرایب همبستگی (در این مرحله ضریب همبستگی موجود بین هر کدام از متغیرها و شاخصها با استفاده از نرم‌افزار SPSS محاسبه می‌شود)؛ ۳. محاسبه‌ی بارگذاری عاملها؛ ۴. تشکیل ماتریس داده‌های استاندارد؛ ۵. استخراج عامل‌های دوران یافته و نامگذاری آنها

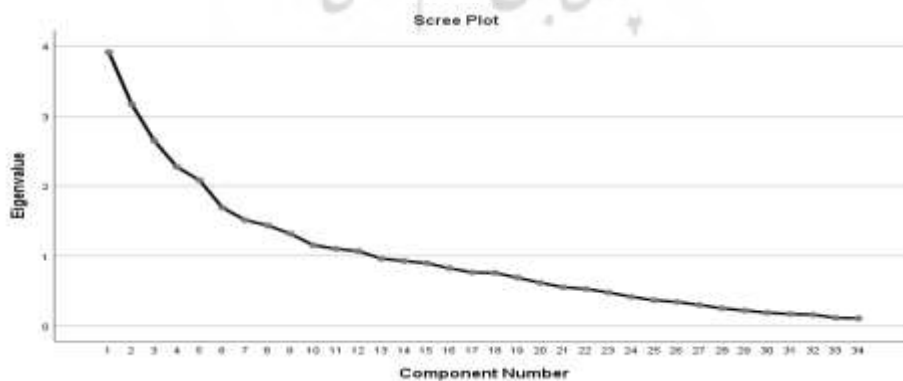
جدول شماره ۳: شاخص‌های استفاده شده در پژوهش

شاخص	گویه
عوامل اقتصادی	اشتغالزایی، افزایش درآمد، کاهش نرخ بیکاری، افزایش توریسم و درآمدهای حاصل از آن، بالا رفتن سطح اقتصادی زندگی ساکنان مناطق کوچک و میانی
توسعه مناطق کوچک و میانی	رشد توسعه اقتصادی مناطق کوچک و میانی، رشد توسعه اجتماعی مناطق کوچک و میانی، شتاب بخشیدن به توسعه مناطق کوچک و میانی و توجه بیشتر به مناطق محروم، رشد توسعه خدماتی مناطق کوچک و میانی
عوامل زیرساختی	تامین سریع امکانات زیرساختی، گسترش راه‌های زمینی، گسترش امکانات زیرساختی
عوامل توسعه کالبدی	توسعه امکانات زیربنایی (مانند آب و برق و گاز و تلفن و...)، افزایش نقش امکانات زیرساختی و تاثیر آن در تسریع روند امور اجرایی در مناطق کوچک و میانی، توسعه عمران و خیابان‌های معابر شهری مناطق کوچک و میانی، بهسازی بافت‌های فرسوده در شهرهای کوچک و میانی
عوامل فرهنگی	افزایش تولیدات داخلی و صنایع دستی، برگزاری مراسمات سنتی و فرهنگی منطقه، گسترش فرهنگ بومی
عوامل اجتماعی	برگزاری مراسمات سنتی و فرهنگی منطقه، کم‌تر شدن مهاجرت مناطق کوچک و میانی به شهرهای پیرامونی، افزایش امکانات بهداشتی ساکنان شهرهای کوچک و میانی
شاخص توجه به فضای سبز و منظر شهری	افزایش کیفیت فضای سبز و مکان‌های گردشگری مناطق کوچک و میانی، توجه بیشتر به منظر شهری و برنامه‌ریزی دولت برای بهبود منظر شهری مناطق کوچک و میانی
افزایش درآمدهای خدماتی ساکنان مناطق کوچک و میانی	افزایش درآمد ناشی از فعالیت‌های خدماتی حمل و نقل، انبارداری و بیمه‌گری، درآمد ناشی از اسکان دهی مسافران در مناطق کوچ و میانی پیرامونی
شاخص رفاه	افزایش رفاه و آسایش اقتصادی ساکنان مناطق کوچک و میانی، افزایش رفاه و آرامش اجتماعی ساکنان مناطق کوچک و میانی
شاخص وابستگی	وابستگی بیشتر مناطق کوچک و میانی به منطقه آزاد ارس
عوامل خدماتی	افزایش خدمات عمومی مناطق پیرامونی، خدمات‌رسانی سریع به مناطق کوچک و میانی پیرامون منطقه آزاد ارس، پررنگ شدن نقش خدماتی شهرهای کوچک و میانی
شاخص معیشت و زندگی ساکنان مناطق کوچک و میانی	کم شدن مشکلات معیشتی شهرهای کوچک و میانی، کم شدن مشکلات اقتصادی مردم ساکن شهرهای کوچک و میانی

منبع: یافته‌های تحقیق

نمودار اسکری

طرح یا نمودار اسکری (Scree Plot)، به مقادیر ویژه روح می‌بخشد. باز هم می‌بینیم که ۱۲ مولفه اول دارای مقادیر ویژه بیش از ۱ هستند. بعد از آن یعنی مولفه ۱۳ و مولفه‌های بعدی، مقادیر ویژه مربوطه به طرز چشمگیری افت می‌کنند.

شکل ۳- نمودار Scree به منظور تشخیص تعداد عامل‌های مناسب، منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۴- مقادیر ویژه عامل‌های استخراج شده و درصد تبیین واریانس آنها از مجموعه شاخص‌ها

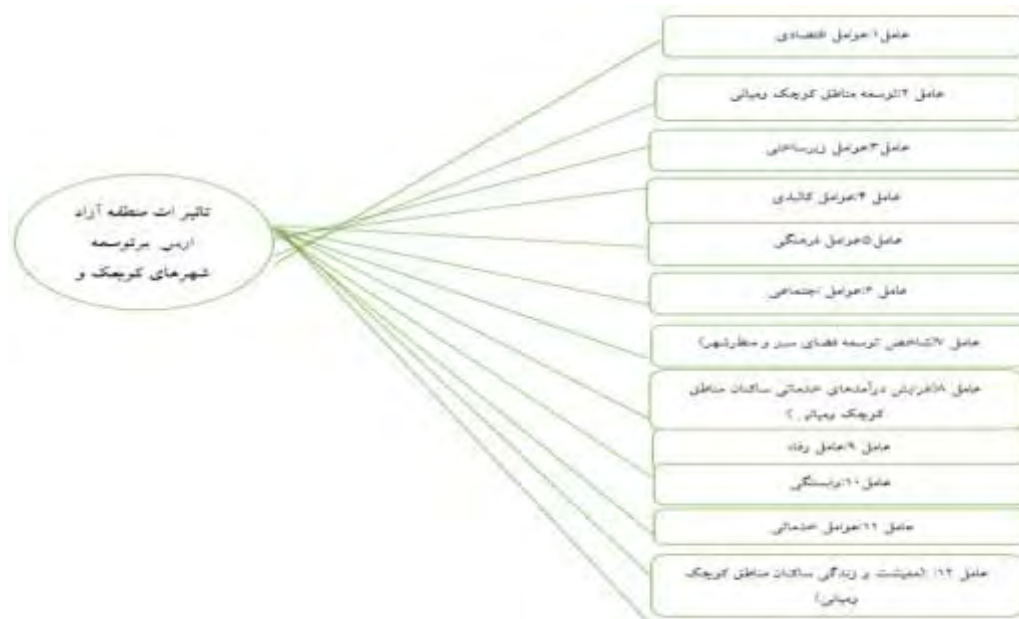
Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	3.911	11.504	11.504	3.911	11.504	11.504	3.135	9.219	9.219
2	3.172	9.331	20.835	3.172	9.331	20.835	2.880	8.472	17.691
3	2.645	7.781	28.615	2.645	7.781	28.615	2.713	7.979	25.669
4	2.272	6.681	35.296	2.272	6.681	35.296	2.337	6.874	32.544
5	2.080	6.118	41.414	2.080	6.118	41.414	1.969	5.792	38.336
6	1.690	4.971	46.385	1.690	4.971	46.385	1.872	5.505	43.841
7	1.513	4.449	50.834	1.513	4.449	50.834	1.605	4.721	48.562
8	1.436	4.223	55.057	1.436	4.223	55.057	1.508	4.436	52.998
9	1.317	3.873	58.931	1.317	3.873	58.931	1.389	4.085	57.083
10	1.154	3.394	62.324	1.154	3.394	62.324	1.372	4.036	61.120
11	1.101	3.240	65.564	1.101	3.240	65.564	1.309	3.850	64.970
12	1.068	3.141	68.705	1.068	3.141	68.705	1.270	3.735	68.705
13	.962	2.828	71.533						
14	.928	2.730	74.263						
15	.897	2.639	76.902						
16	.824	2.423	79.326						
17	.765	2.249	81.575						
18	.758	2.229	83.804						
19	.690	2.029	85.833						
20	.617	1.814	87.646						
21	.553	1.626	89.272						
22	.528	1.554	90.827						
23	.478	1.406	92.233						
24	.416	1.223	93.455						
25	.368	1.082	94.537						
26	.343	1.010	95.547						
27	.300	.882	96.430						
28	.251	.740	97.169						
29	.221	.649	97.818						
30	.188	.553	98.371						
31	.170	.500	98.871						
32	.160	.471	99.342						
33	.116	.342	99.684						
34	.108	.316	100.000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

منبع: یافته‌های پژوهش

بر اساس نتایج جدول شماره (۴) می‌توان استنباط کرد، از ۳۴ شاخص ۱۲ عامل همگی دارای مقادیر ۶۸/۷۰۶ درصد از واریانس را تبیین می‌کنند. این درصد در تحلیل عاملی قابل قبول بوده و به واسطه آن می‌توان نسبت به مناسب بودن متغیرهای انتخاب شده برای تحلیل عاملی نیز اطمینان حاصل کرد. مقادیر ویژه، اهمیت اکتشافی عاملها را در ارتباط با متغیرها نشان می‌دهند و پایین بودن این مقدار برای یک عامل بدین معناست که عامل مذکور تأثیر بسیار کمی در تبیین واریانس متغیرها داشته است، به همین دلیل نیز قابل اغماض بوده و از تحلیل کنار گذاشته می‌شوند. لذا، در تحلیل نهایی عواملی که مقادیر ویژه ۱ و بالاتر داشته باشند مورد استفاده قرار می‌گیرند. اولین عدد مهمترین عامل است که با مقدار ویژه ۳/۹۱۱ به تنهایی ۱۱/۵۰۴ درصد واریانس را تشکیل می‌دهد. مولفه‌های دوم تا ۱۲ به ترتیب با مقادیر ۳/۱۷۲، ۲/۶۴۵، ۲/۲۷۲، ۲/۰۸۰، ۱/۶۹۰، ۱/۵۱۳، ۱/۴۳۶، ۱/۳۱۷، ۱/۱۵۴، ۱/۱۰۱، ۱/۰۶۸ (۵۷/۲۰۲) درصد از واریانس را تبیین و محاسبه می‌کنند. پس از استخراج مؤلفه‌های اصلی، مرحله دوران عاملها مطرح می‌باشد که برای دوران عاملها از چرخش واریماکس استفاده شده است. حاصل این چرخش، ماتریس عاملی دوران یافته است که وزنی را برای هر عامل در مقابل شاخص مربوطه مشخص نموده. این ضرایب بسیار اهمیت دارد و بدین صورت شاخص‌های بارگذاری در هر عامل که بالای ۰/۵ هستند. یک عامل را شامل می‌شوند، لذا این تجمع به صورت ارتباط مثبت تجلی می‌یابد. پس از تهیه ماتریس عاملی دوران یافته، لازم به نامگذاری عامل‌های استخراجی است، که با توجه به میزان همبستگی هر یک از شاخص‌های بارگذاری شده در عاملها می‌توان عناوین مناسب را تعیین نمود.

مدل شاخص‌ها

شکل ۴- مدل تاثیرات منطقه آزاد ارس بر توسعه شهرهای کوچک و میانی منبع: (نویسنده ۱۴۰۱).

جدول ۵- ماتریس مولفه‌های چرخش یافته در تحلیل عاملی

Rotated Component Matrix ^a												
	Component											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
X27	.883											
X19	.853											
X10	.789											
X33	.763											
X3	.531									.307		
X9		.871										
X18		.857										
X26		.787										
X2		.731										
X20			.898									
X11			.889									
X28			.844									
X21				.876								
X12				.782								
X29				.724								
X6				.373								
X8					.867							
X25					.699	.360						
X1					.698							
X23						.851						
X22						.848						
X34							.840					
X5							.612					
X32								.691				
X24								.637				
X15									.727			

Rotated Component Matrix ^a												
	Component											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
X4									.557			
X14									.451			
X31										-.768		
X16											.660	
X17											.578	
X7											.525	
X13												.682
X30							-.366	.350				.536

های پژوهش منبع: یافته

عامل اول: که دارای مقدار ویژه $3/911$ و $11/504$ در صد واریانس بی شترین تأثیرگذاری را در بین ۱۲ عامل مؤثر داشته و نشان دهنده این است که منطقه آزاد ارس بیشترین نقش را در توسعه اقتصادی مناطق کوچک و میانی پیرامون داشته است. عامل دوم: مقدار ویژه $3/172$ می باشد که $9/331$ واریانس را شامل می شود. این عامل دارای چهار شاخص می باشد که عبارتند از: رشد توسعه اقتصادی مناطق کوچک و میانی، رشد توسعه اجتماعی مناطق کوچک و میانی، شتاب بخشیدن به توسعه مناطق کوچک و میانی و توجه بیشتر به مناطق محروم، رشد توسعه خدماتی مناطق کوچک و میانی. عامل سوم: در این عامل سه شاخص بارگذاری شده است که مقدار ویژه $2/645$ که واریانس $7/781$ در برمی گیرد. مولفه‌هایی که در عامل سوم بارگذاری شده‌اند عبارتند از: تأمین سریع امکانات زیرساختی، گسترش راه‌های زمینی، گسترش امکانات زیرساختی. عامل چهارم: این عامل دارای مقدار ویژه $2/272$ و در صد واریانس $6/681$ می باشد که دارای چهار شاخص توسعه امکانات زیربنایی (مانند آب و برق و گاز و تلفن و...)، افزایش نقش امکانات زیرساختی و تأثیر آن در تسریع روند امور اجرایی در مناطق کوچک و میانی، توسعه عمران و خیابان‌های معابر شهری مناطق کوچک و میانی، بهسازی بافت‌های فرسوده در شهرهای کوچک و میانی می باشد. عامل پنجم: مقدار ویژه $2/080$ و در صد واریانس $6/118$ می باشد، که با مولفه‌هایی همچون افزایش تولیدات داخلی و صنایع دستی، برگزاری مراسمات سنتی و فرهنگی منطقه، گسترش فرهنگ بومی تدوین شده است. عامل ششم: این عامل دارای مقدار ویژه $1/690$ و در صد واریانس $4/971$ می باشد و دارای مولفه‌های برگزاری مراسمات سنتی و فرهنگی منطقه، کم تر شدن مهاجرت مناطق کوچک و میانی به شهرهای پیرامونی، افزایش امکانات بهداشتی ساکنان شهرهای کوچک و میانی می باشد. عامل هفتم: مقدار ویژه $1/513$ و در صد واریانس $4/449$ می باشد و شاخص‌های این عمل عبارتند از: افزایش کیفیت فضای سبز و مکان‌های گردشگری مناطق کوچک و میانی، توجه بیشتر به منظر شهری و برنامه‌ریزی دولت برای بهبود منظر شهری مناطق کوچک و میانی. عامل هشتم: این عامل دارای مقدار ویژه $1/436$ و در صد واریانس $4/223$ و دارای مولفه‌های افزایش درآمد ناشی از فعالیت‌های خدماتی حمل و نقل، انبارداری و بیمه‌گری و درآمد ناشی از اسکان دهی مسافران در مناطق کوچ و میانی پیرامونی می باشد. عامل نهم: مقدار ویژه $1/317$ و در صد واریانس $3/873$ رابه خود تعلق داده است. و شامل افزایش رفاه و آسایش اقتصادی ساکنان مناطق کوچک و میانی، افزایش رفاه و آرامش اجتماعی ساکنان مناطق کوچک و میانی می باشد. عامل دهم: این عامل دارای مقدار ویژه $1/154$ که در صد واریانس $3/394$ را به خود اختصاص داده است. و مولفه‌ی وابستگی بیشتر مناطق کوچک و میانی به منطقه آزاد ارس را نشان داده است. عامل یازدهم: مقدار ویژه $1/101$ و در صد واریانس $3/240$ می باشد و مولفه‌های افزایش خدمات عمومی مناطق پیرامونی، خدمات‌رسانی سریع به مناطق کوچک و میانی پیرامون منطقه آزاد ارس، پررنگ شدن نقش خدماتی شهرهای کوچک و میانی را شامل می شود. عامل دوازدهم: این عامل دارای مقدار ویژه $1/068$ و در صد واریانس $3/141$ می باشد که کمترین در صد را نسبت به گزینه‌های قبلی دارا می باشد. و دارای مولفه‌های کم شدن مشکلات معیشتی شهرهای کوچک و میانی و کم شدن مشکلات اقتصادی مردم ساکن شهرهای کوچک و میانی می باشد.

آزمون اسپیرمن

در آمار برای نمایش میزان وابستگی بین دو یا چند متغیر، از شاخص‌های مختلفی استفاده می‌شود. یکی از معمول‌ترین این شاخص‌ها، ضرایب همبستگی است که میزان وابستگی را به صورت استاندارد شده نمایش می‌دهند. معمولاً ضرایب همبستگی مقداری در بازه ۱- تا ۱ دارند. هرچه مقدار قدر مطلق این ضرایب‌ها به یک نزدیک‌تر باشد، میزان وابستگی بین متغیرها بیشتر است.

جدول شماره ۶: آزمون اسپیرمن (ضریب همبستگی دو متغیر)

		توسعه منطقه آزاد ارس	توسعه شهرهای کوچک و میانی
Spearman's rho	توسعه منطقه آزاد ارس	Correlation Coefficient	1.000
		Sig. (2-tailed)	.
		N	150
	توسعه شهرهای کوچک و میانی	Correlation Coefficient	.208*
		Sig. (2-tailed)	.011
		N	150

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

منبع: یافته‌های پژوهش

پرسش‌نامه‌ای در اختیار ۱۵۰ نفر از ساکنین شهرهای کوچک و میانی قرار گرفت و پاسخ‌ها براساس طیف لیکرت از بسیار کم تا بسیار زیاد رتبه‌بندی شده است و در SPSS مورد آزمون و بررسی قرار گرفته، نتایج به دست آمده نشان می‌دهد، رابطه بین دو متغیر ۰.۲۰۸. به دست آمده است. مقدار معناداری ۰.۰۱۱ می‌باشد که نشان می‌دهد، بین توسعه منطقه آزاد ارس و توسعه شهرهای کوچک و میانی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد و با اطمینان ۹۵ درصد بین توسعه منطقه آزاد ارس و توسعه شهرهای کوچک و میانی رابطه معنادار وجود دارد.

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

ایجاد مناطق آزاد، در صورت موفقیت می‌تواند امتیازاتی همچون جذب سرمایه امروزه شهرها هر اندازه و بعدی داشته باشند، به یک مدیریت بهینه، جهت کاهش مشکلات فرهنگی، اجتماعی، خدماتی، ایجاد آرامش و آسایش، اجرای عدالت به نحو مؤثر و تقویت روحیه‌ی مشارکت شهروندان نیازمندند. شهرهای کوچک و میانی، مشکلات خاص خود را دارند؛ از این رو، اگر برنامه‌ها و استراتژی‌های مناسب در زمینه‌ی حل مشکلات مدیریت شهری در تمامی سطوح ملی، منطقه‌ای و محلی اتخاذ نگردد، این مشکلات در کشور همچنان وجود خواهند داشت. در هر کشوری، توجه برنامه‌ریزی‌ها و سرمایه‌گذاری‌ها به نفع سطوح بالای نظام شهری و غافل شدن از نقش توسعه‌ی شهرهای کوچک و سلسله مراتب پایین سکونتگاهی، علاوه بر توزیع نامتوازن و غیرعادلانه فعالیت‌های اقتصادی، موجب پراکنش نابرابر جمعیت در سطوح ملی و منطقه‌ای می‌شود که امروزه، یکی از مشکلات دولت‌ها در سازماندهی ساختار فضایی مطلوب ملی و از موانع مهم توسعه اقتصادی- اجتماعی می‌باشد. حوزه‌های اشتغالزا و پرتوان (قطب‌های متمرکز)، با جذب نیروی کار بیشتر و حوزه‌های پیرامونی بی رونق و کم توان که منطبق با شهرهای کوچک و حوزه‌های روستایی می‌باشند، با دفع نیروی کار و جمعیت مواجه هستند.

این مقاله تأثیرات منطقه آزاد ارس بر توسعه شهرهای کوچک و میانی را مطرح نموده و مورد تحلیل قرار داده شد. از این رو، جهت مشخص نمودن مهمترین عوامل از مدل تحلیل عاملی نوع R استفاده شده است. نتایج به دست آمده حاکی از آن بود که تعداد ۱۲ عامل از ۳۴ شاخص به کار گرفته در این پژوهش احصاء شدند که همگی دارای مقادیر ویژه بالای یک بوده و جمعاً ۶۸/۷۰۶ درصد از واریانس را تبیین می‌کنند. اولین عامل با مقدار ویژه ۳/۹۱۱ به ۱۱/۵۰۴ درصد از واریانس را به خود اختصاص داده است، بیشترین تأثیرگذاری را در بین ۱۲ عامل مؤثر داشته و به عنوان مهمترین عامل است. این عامل بیشتر در حیطه مولفه‌های اقتصادی می‌باشد. عامل دوم نیز با ۴ شاخص بارگذاری شده و مقدار ویژه ۳/۱۷۲ و با واریانس ۹/۳۳۱ واریانس در رده دوم قرار دارد. در عامل سوم سه شاخص بارگذاری شده است که مقدار ویژه این عامل ۲/۶۴۵ و واریانس ۷/۷۸۱ را در بر می‌گیرد. عامل چهارم دارای مقدار ویژه ۲/۲۷۲ و درصد واریانس ۶/۶۸۱ می‌باشد. که دارای چهار شاخص می‌باشد. مقدار واریانس عامل پنجم تا دوازدهم به ترتیب ۶/۱۱۸، ۴/۹۷۱، ۴/۴۴۹، ۴/۲۲۳، ۳/۸۷۳، ۳/۳۹۴، ۳/۲۴۰،

۳/۱۴۱ می‌باشد که کم‌ترین مقادیر را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین بر اساس نتایج به دست آمده مولفه‌های اشتغالزایی، افزایش درآمد، رشد توسعه اقتصادی مناطق کوچک و میانی، رشد توسعه اجتماعی مناطق کوچک و میانی، تامین سریع امکانات زیرساختی، افزایش تولیدات داخلی و صنایع دستی، افزایش کیفیت فضای سبز و مکان‌های گردشگری مناطق کوچک و میانی، افزایش درآمد ناشی از فعالیت‌های خدماتی حمل و نقل، افزایش خدمات عمومی مناطق پیرامونی، خدمات‌رسانی سریع به مناطق کوچک و میانی پیرامون منطقه آزاد ارس شناسایی شدند، نتایج نشان می‌دهد که وابستگی مناطق کوچک و پیرامونی به منطقه آزاد ارس بیشتر شده است.

با توجه به نتایج به دست آمده از پرسشنامه‌ها و آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن، که همبستگی بین دو متغیر توسعه منطقه آزاد ارس و توسعه شهرهای کوچک و میانی را نشان می‌دهد، بین دو متغیر رابطه معنادار و مثبت وجود دارد یعنی با افزایش یکی دیگری نیز افزایش می‌یابد و با کاهش یکی دیگری کاهش می‌یابد. بنابراین با افزایش توسعه منطقه آزاد ارس، توسعه شهرهای کوچک و میانی نیز افزایش داشته است. منطقه آزاد ارس عاملی تاثیرگذار در توسعه شهرهای کوچک و میانی یعنی شهرهای (بخش مرکزی، شهر جلفا و هادیشهر و بخش سیه رود) می‌باشد و موجب توسعه اقتصادی و اجتماعی این شهرها شده است. توسعه منطقه آزاد ارس موجب کمتر شدن مهاجرت ساکنین این شهرها به شهرهای دیگر شده است و دلیل این کم شدن مهاجرت‌ها اشتغالزایی و رشد و توسعه اقتصادی شهرهای کوچک و میانی می‌باشد. همچنین به دلیل رشد نقش خدماتی شهرهای کوچک و میانی توسعه خدماتی و کالبدی این شهرها افزایش یافته و وابستگی این شهرها به منطقه آزاد ارس بیشتر شده است. با توجه به این نتایج فرضیه‌های پژوهش تایید می‌شوند.

تفاوت این پژوهش با پژوهش‌های قبلی در آن است که پژوهش‌های قبلی هر کدام یک شاخص از تاثیرات منطقه آزاد را مورد توجه قرار داده و یا در پژوهش‌های قبلی به توسعه شهرهای کوچک و میانی پیرامونی مناطق آزاد توجه نشده است. اما در پژوهش حاضر مؤلفه‌های کالبدی، زیرساختی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در قالب ۳۴ گویه مورد بررسی قرار گرفته است. علاوه بر این موضوع به نقش منطقه آزاد ارس بر توسعه شهرهای کوچک و میانی پیرامونی نیز توجه شده است.

به منظور توسعه بیشتر مناطق کوچک و میانی پیرامون منطقه آزاد ارس راهبردها و پیشنهاداتی ارائه شده است.

ترغیب و تشویق اشتغال نیروی کار محلی ماهر در کسب و کارها و صنایع در مناطق آزاد، توسعه گردشگری روستایی در روستاهای نمونه منطقه، صادرات نقش مهمی در تولید و اشتغال دارد بنابراین توجه زیادی برای گسترش و حضور فعال در بازارهای جهانی را می‌طلبد. همچنین باید صادرکنندگان عرصه اقتصادی نیز مورد تشویق قرار گیرند. توسعه و تجهیز پارک کوهستان و پارک جنگلی در شهر جلفا به امکانات ورزشی و سرگرمی متنوع و شهرسازی برای تمام سنین؛ ایجاد مکانهای تفریحی و ورزش‌های آبی با قابلیت استفاده در تمام فصول سال، نو سازی و ارتقاء کیفیت مسافرخانه‌ها، تشکیل کمیسیون برنامه‌ریزی فضایی-منطقه‌ای و تدوین برنامه‌های اجرایی توسعه همه جانبه درون منطقه‌ای با تعریف جایگاه نقش شهرهای کوچک و میانی، ایجاد و تقویت زیرساخت‌های ارتباطی، تولیدی و اشتغال، ایجاد مراکز اقامتگاهی لوکس در مناطقی با چشم اندازهای زیبا برای گردشگران ثروتمند، بهسازی فضاهای کالبدی-تجاری نامناسب موجود، دولت باید از ساکنان محلی مناطق آزاد حمایت لازم را انجام دهد تا بتوانند در جریان سرمایه‌گذاری و توسعه مناطق آزاد مشارکت کنند. ساکنان این مناطق به دلیل علاقه‌ای که به توسعه و رونق منطقه محل سکونت خود دارند، بدون شک در این امر مهم همکاری و شرکت می‌کنند و از اولویت برخوردارند. توسعه مراکز خدمات بهداشتی و درمانی متناسب با نیاز جامعه محلی و فعالان اقتصادی و بازدیدکنندگان از منطقه، توسعه ظرفیت‌ها، قابلیت‌ها و استعدادهای فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی جوامع محلی و ساماندهی آنها، طراحی و اجرای برنامه‌های هوشمند برای ارتقای فرهنگی و اجتماعی جوامع محلی و جلب مشارکت حداکثری ایشان در توسعه منطقه، اختصاص بخشی از بودجه دولت برای تقویت زیرساخت‌ها و تأسیسات زیربنایی مناطق پیرامونی، جلب مشارکت جوامع محلی، معرفی جاذبه‌های منطقه در سطح بین‌المللی، گسترش تعاملات بین‌المللی و اشتغالزایی، برنامه توسعه مناطق آزاد و ویژه اقتصادی باید در دستور کار سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی در دو بخش آمایش سرزمین و برنامه چهارم توسعه کشور به عنوان یک بخش مستقل قرار گیرد، اختصاص بخشی از بودجه دولت در کل بودجه پیشنهادی برای تقویت زیرساخت‌ها و تأسیسات زیربنایی مناطق سه‌گانه، مخصوصاً منطقه آزاد چابهار، ایجاد امنیت و فضای سیاسی با ثبات در مناطق آزاد و برقراری تعرفه‌های ترجیحی برای مناطق در مقایسه با کشورهای همجوار، جهت تشویق سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی، روشن و شفاف‌سازی قوانین و تدوین قوانین به صورت بلند مدت و پایدار، هماهنگی با استانداردهای جهانی؛ - ثبات قوانین و مقررات پولی، بانکی، صادرات و واردات و سرمایه‌گذاری در منطقه آزاد ارس، تلاش در جهت کارکردهای نوین مناطق آزاد، استفاده از دانش فنی و مدیریت افراد متخصص، ترمیم و توسعه زیرساخت‌ها.

References

1. Ali Akbari, I., Talshi, M., & Faraji Darabkhani, M. (2016). Analysis of the role and position of small cities in regional balance and development (case study: Greater West of Zagros region). *Economics and Urban Management Quarterly*, 5(1), 49-65. [In Persian].
2. Asadzadeh, A., & Abdollahzadeh Nobarian. (2013). Investigating the role of the Aras commercial-industrial free zone in creating commercial convergence with CIS countries. [In Persian].
3. Dehmarde Qala Nou, N., Ali Ahmadi, N., & Qadri, A. A. (2018). Evaluation and prioritization of the country's free zones and its impact on the economic development of these zones. *Quarterly Journal of Strategic and Macro Policies*.
4. Deputy of Economic Researches. (2015). Meta-analysis of free zone studies.
5. Devadas, V., & Vaibhav, G. (2011). Planning for Special Economic Zone: A Regional Perspective. *Institute of Town Planners India Journal*, 8(2), 53-58.
6. Esfandiari, A. A., Moqds Hassanzadeh, S., & Delavari, M. (2007). Evaluation of the performance of Iran's free trade zones and its effect on the economic development of these zones. *Economic Research Paper*.
7. Ghalibaf, M. B., & Karmi, M. (2013). Regional development in the northwestern border areas of Iran, a case study: Aras Industrial Free Trade Zone. 15th Period, 3. [In Persian].
8. Ghasemi, M. (2013). Analysis of the position of small towns in reducing the migration of rural people to big cities (case study: Mashhad city). *Fourth Urban Planning and Management Conference*.
9. Hazrati Soumeh, Z., Sa'i Shtarbati, R. E., & Karampour, R. (2019). Free Zones, Sociological Analytical Development Stimulus on the Functional Dimensions of Aras Free Zone. *Economic Sociology and Development Two Quarterly*, 9(1), 115-140.
10. Kamanda, U. (2007). Concept of urban centers and small towns in Latin America: Brazil.
11. Kwiatek-Sołtys, A. (2011). Small towns in Poland-barriers and factors of growth. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 19, 363-370.
12. Latifi, G., & Qaimpour, M. A. (2015). The effect of special economic zones on the welfare and social development of urban and rural areas (case study: Salafchagan Special Economic Zone). *Journal of Welfare and Social Development Planning*, 7(27). [In Persian].
13. Papli Yazdi, M. H., & Sanajerdi, H. (2006). *Theories of the city and its surroundings*. Samt Publications, Tehran.
14. Pederson, P. O. (1995). The Small Town Agents: Their Policies and Strategies. *Regional Development Dialogue*, 16(2), 76-84.
15. Qanbarpour, K., Mahkoui, H., Amiri, A., & Zain al-Abidin Amuqin, Y. (1400). Analysis of the impact of free zones on economic development in Iran (case study: Aras Free Zone). *Geography and Environmental Studies Quarterly*, 10(39).
16. Rokanuddin Eftekhari, A. R., & Vojdani Tehrani, H. V. E. A. (1388). Evaluation and prioritization of free trade zones in Iran using the MADM method. Tehran, Institute of Business Studies and Research. [In Persian].
17. Sayafzadeh, A., Behnam, M., & Behnam, S. (2013). Effect of commercial-industrial liberalization of Aras and influencing factors in the economic growth of the region. *First National Conference on Geography, Urban Planning and Sustainable Development*. [In Persian].
18. Shakuri, A., & Omid, H. (2017). Investigating the effect of the creation of Aras Free Zone on the social welfare of the local community from the perspective of residents. *Summer and Spring*, 11(1), 49-74. [In Persian].
19. Wang, J. (2013). The economic impact of Special Economic Zones: Evidence from Chinese municipalities. *Journal of Development Economics*, 101, 133-147.
20. Ziyari, K., & Taghi Aghdam, J. (2007). The performance of Khoy middle town in the spatial development of West Azarbaijan Province. *Geographical Researches*, 63. [In Persian].
21. Ziyari, K., Rezaei, M., & Masoodi Rad, M. (2013). Analysis and evaluation of management problems of small and medium cities (case example: Ilam city). *Farhang Ilam Journal*, 15(44 and 45). [In Persian].

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی